Sympozjum · Rok XXVII 2023 · nr 1(44) · e-ISSN 2544-3238 s. 89-105

ks. Paweł Kasperowicz
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID: 0000-0003-3360-1438
e-mail: nedved47@gmail.com
https://doi.org/10.4467/25443283SYM.23.006.18467

ADRESACI SŁOWA BOŻEGO NA PODSTAWIE II SOBORU WATYKAŃSKIEGO I XII ZWYCZAJNEGO ZGROMADZENIA OGÓLNEGO SYNODU BISKUPÓW

ADDRESSEES OF THE WORD OF GOD ON THE BASIS OF THE SECOND VATICAN COUNCIL AND XII ORDINARY GENERAL ASSEMBLIES OF THE SYNOD OF BISHOPS

Abstrakt

Co Duch Święty mówi do Kościoła? Na II Soborze Watykańskim dostrzeżono, że Kościół musi przyjąć słowo Boże w pełni, tj. całe objawienie, bo w nim zawarta jest jego tożsamość, jednak aby należeć do Ludu Bożego, nie wystarczy sama wiedza, potrzeba zażyłości. Wnioski te wysnuto na XII Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Synodu Biskupów, zwracając szczególną uwagę na liturgię słowa Bożego, sakramentalny wymiar tekstów świętych, konieczność pogłębionego ich zgłębiania, wprowadzania słowa w czyn, oraz wskazano sytuacje ludzkie,

które szczególnie odpowiadają sytuacjom, w jakich słowo Chrystusa było przepowiadane.

Słowa kluczowe:
słowo Boże | *Lumen Gentium* | *Dei Verbum* | *Verbum Domini* | XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów

Abstract

What does the Holy Spirit say to the Church? At the Second Vatican Council it was noticed that the Church must accept the word of God fully, i.e. the entire revelation, because its identity is contained in it, however, in order to belong to God's people, knowledge alone is not enough, the need for familiarity is not enough. These conclusions were made at the XII Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, paying special attention to the liturgy of the Word of God, the sacramental dimension of the sacred texts, the need to study them in depth, to put the word into practice, and to indicate human situations that particularly suit the situations in which the word of Christ was preached.

Keywords:
word of God | *Lumen Gentium* | *Dei Verbum* | *Verbum Domini* | XII Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops

Papież Franciszek w swojej katechezie o synodzie do delegatów diecezji rzymskiej poprosił, abyśmy „nie ograniczali się do dostrzegania wyłącznie tych, którzy uczestniczą w życiu parafii lub myślą dokładnie tak jak wy, bo to będzie 3, 4 lub 5 proc."[1]. Biskupi w liście pasterskim zachęcili, aby włączać do dialogu tych, którzy trzymają się z boku albo zostali zepchnięci na peryferia naszych wspólnot[2]. Papież wielokrotnie sygnalizował wszystkim zebranym na placu św. Piotra, aby nosili przy sobie egzemplarz Ewangelii i czytali go. Do kogo zatem skierowane jest słowo Boże?[3]

1 Franciszek, *Katecheza o synodzie do delegatów diecezji rzymskiej*, AAS 113 (2021).

2 Por. KEP, *Synod, czyli nasza wspólna droga*, Akta Konferencji Episkopatu Polski 33 (2021).

3 Por. Franciszek, *Anioł Pański, Plac św. Piotra, Niedziela, 23 stycznia 2022 r.*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/angelus/2022/documents/20220123-angelus.html, (odczyt z dn. 14.10.2022 r.).

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

1. Nauczanie II Soboru Watykańskiego o słowie Bożym skierowanym do Kościoła

„Aby lepiej zrozumieć, dlaczego Sobór tak stanowczo troszczy się o przybliżenie Biblii wszystkim ludziom dobrej woli, a zwłaszcza Kościołowi, należy najpierw zdać sobie sprawę z przedsoborowej teorii i praktyki w zakresie egzegezy biblijnej”[4]. W egzegezie biblijnej XX wieku dominował racjonalizm, a jedyną słuszną metodą poznawania prawdy zawartej w Biblii była metoda historyczno-krytyczna. Uznawana za narzędzie badawcze odpowiadające wymogom rozumu krytycznego współczesnego człowieka. Wszystko to sprawiało, że Biblia coraz mniej miała do powiedzenia ludziom wierzącym, a stała się terenem badań historyczno-literackich na uniwersytetach. Duszpasterze nie mogli liczyć na fachową, naukową pomoc ze strony wyjątkowo wielkiej rzeszy egzegetów dysponujących jedynie metodą historyczno-krytyczną interpretacji Biblii[5]. „W świetle historyczno-krytycznego rozumienia Biblii pojęciowe dedukcje teologii scholastycznej okazały się jednocześnie w wielu punktach wątpliwe (…). Święta Księga, przypisywana niewielu autorom, którym Bóg bezpośrednio podyktował swe słowo, okazała się nagle wyrazem całkowicie ludzkiej historii”[6].

Nie mniej dramatyczne przebudzenie dotknęło zagadnienia Tradycji. Liturgiczne formy, zwyczaje, sformułowania dogmatyczne przypisywane apostołom okazały się rezultatem skomplikowanego, historycznego procesu, o którym zdecydowały ludzkie czynniki. Schematy z 1962 roku ograniczyły się do ponowienia teologii zakazów i do jej szczegółowego rozbudowania, podniosło to sprzeciw episkopatów europejskich[7].

Joseph Ratzinger, uczestniczący w soborze jako teolog doradca, zapisał: „Nowe teksty, nad którymi dyskutuje się teraz na soborze, dowodzą, że można przedstawić wiarę nieumniejszoną, a jednocześnie pozostawiać

---

[4] H. Witczyk, *Dlaczego i jak soborowa konstytucja* Dei Verbum *przybliżyła Biblię Kościołowi?*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3(59) (2006), s. 179.

[5] Por. tamże, s. 180-181.

[6] J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VII/1: *O nauczaniu II Soboru Watykańskiego*, Lublin 2016, s. 381.

[7] Por. tamże, s. 381-382.

naukowe kwestie bez odpowiedzi. (…) w rezultacie tak dramatyczne kiedyś debaty teraz stały się już prawie trochę nużące”[8].

Już w zasadniczej Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* przyjęto, że Bóg skierował najpierw słowo, a więc zaczął komunikować do narodu izraelskiego, czyniąc go ludem wybranym. Wszystko to było jednak przygotowaniem do nowego doskonałego testamentu we krwi Chrystusa, w którym Żydzi i poganie mają się zrosnąć w jedno, nie według ciała, ale dzięki Duchowi przez słowo Boga żywego stając się ludem Bożym[9].

Nadto w opisie roli sakramentów w życiu Kościoła odnajdujemy w konstytucji *Lumen Gentium* lapidarne stwierdzenia na temat słowa Bożego: „ci, którzy wśród wiernych oznaczeni są przez święcenia kapłańskie, ustanawiani są w imię Chrystusa, aby karmili Kościół słowem i łaską Bożą”[10] oraz „rodzice za pomocą słowa i przykładu winni być dla dzieci swoich pierwszymi zwiastunami wiary”[11]. W podobnym duchu ojcowie soboru wypowiedzieli się w kontekście obowiązku głoszenia Ewangelii: „Ze swej strony każdy uczeń Chrystusowy ma obowiązek szerzenia wiary”[12].

Następnie warto zaznaczyć, że w dokumencie tradycja Kościoła zrównana jest w swej randze i znaczeniu ze słowem Bożym: „Lud Boży pod przewodem świętego urzędu nauczycielskiego – za którym idąc, już nie ludzkie, lecz prawdziwie Boże przyjmuje słowo”[13]. Konsekwencje tego stwierdzenia w stosunku do Kościoła znajdujemy w następnym punkcie dokumentu. Mianowicie, podkreślona zostaje prawda, że zbawienie człowieka dokonuje się przez Chrystusa w Kościele, czego dowodzą Tradycja i Pismo Święte. „Uczy zaś, opierając się na Piśmie świętym i Tradycji, że ten pielgrzymujący Kościół konieczny jest do zbawienia.

8 Tamże, s. 382.

9 II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, Rzym 1964 (dalej: LG), 9.

10 LG 11.

11 Tamże.

12 LG 17.

13 LG 12.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

Chrystus bowiem jest jedynym Pośrednikiem i drogą zbawienia, On, co staje się dla nas obecny w Ciele swoim, którym jest Kościół"[14].

Słowo Boże i Tradycja razem jawią się zatem jako swego rodzaju jeden dowód prawdziwej tożsamości Kościoła. Co ważne, pozostawanie w łączności z Kościołem dokonuje się przez więzy wyznania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego oraz wspólnoty[15]. Nie wymieniono słowa Bożego. Należy zatem podkreślić, że aby należeć do wspólnoty Kościoła, nie wystarczy być odbiorcą Pisma Świętego czy nawet na własną rękę żyć według jego zasad. „Wielu bowiem jest takich, którzy mają we czci Pismo święte, jako normę wiary i życia"[16]. Kościół wie, że jest z nimi związany[17], jednak z tego sformułowania wynika osobna podmiotowość, pewna autonomia. Jest to rozróżnienie między Kościołem a wspólnotami, które żyją słowem Bożym.

W konstytucji *Lumen Gentium* znalazło się również określenie niezawinionej nieznajomości Ewangelii, która może być uwarunkowana wychowaniem w innej kulturze religijnej, w tym przypadku mowa o swego rodzaju „przynależności do Ludu Bożego", co również nie jest równoznaczne z przynależeniem do Kościoła. I pojęcie to należy w tym przypadku interpretować szeroko, jest ono tytułem rozdziału drugiego konstytucji *Lumen Gentium* i zważywszy na kontekst, nabiera nowego znaczenia w stosunku do tego samego dokumentu, gdzie Kościół jest określany Ludem Bożym: „Albowiem wierzący w Chrystusa, odrodzeni nie z nasienia skazitelnego, lecz z nieskazitelnego przez słowo Boga żywego"[18]. Precyzyjne znaczenie terminu „Lud Boży" w tym przypadku byłoby wewnętrznie sprzeczne, gdyby je konsekwentnie i ściśle interpretować jako definicję osób, które znają Ewangelię, wierzą w Chrystusa i są w jedności dzięki Duchowi Świętemu[19].

14 LG 14.
15 Por. tamże.
16 LG 15.
17 Por. tamże.
18 LG 10.
19 Por. LG 10, 16, 17.

1.1. Kościół przyjmuje słowo Boże zarówno to skierowane przez Boga w Osobie jego założyciela – Jezusa Chrystusa, jak i to przekazywane uprzednio w narodzie izraelskim

Podobnie jak w przypadku przejścia od pierwotnego schematu *De Ecclesia*, w którym opisywano naturę Kościoła jako wojowanie w obronie wiary, do prawdziwego *aggiornamento Lumen Gentium*, gdzie puntem wyjścia dla rzeczywistości Kościoła jest misterium, sakrament zbawienia i Lud Boży, tak w przedsoborowych projektach dominowało pojęcie Biblii jako drogocennego dobra, którego Kościół strzeże[20], a „łatwo zauważyć, że jest to ujęcie całkowicie «pasywne»"[21]. Poznawanie i zgłębianie Pisma Świętego w Kościele sprowadzało się do zapamiętywania wyrwanych z kontekstu pojedynczych zdań lub dłuższych cytatów (*dicta probantia*). I również w tym przypadku ostatecznie sobór przyjął inną, dynamiczną wizję Pisma Świętego.

Swego rodzaju rozwinięciem myśli czy uszczegółowieniem nauczania II Soboru Watykańskiego o słowie Bożym jest Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei Verbum*[22]. Zostało w niej zaproponowane sformułowanie: „*Kościół przyjmuje słowo Boże zarówno to skierowane przez Boga w osobie jego założyciela Jezusa Chrystusa, jak i to przekazywane uprzednio w narodzie izraelskim* "[23]. Na wstępie konstytucji *Dei Verbum* słowo Boże zestawione zostaje z życiem wiecznym: „Głosimy wam żywot wieczny, który był u Ojca i objawił się nam. Cośmy widzieli i słyszeli, to wam głosimy"[24]. Natomiast rozumienie terminu „życie wieczne" zdaje się szerokie: „czyny i słowa wewnętrznie z sobą powiązane"[25], ale jednocześnie precyzyjne. Słowa nie sposób widzieć, w na-

[20] Por. P. Sawa, Lumen gentium *– historia, idee, program odnowy Kościoła*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne" 2(48) (2005), s. 284-293.

[21] H. Witczyk, *Dlaczego i jak soborowa konstytucja* Dei Verbum *przybliżyła Biblię Kościołowi?*, *dz. cyt.*, s. 181.

[22] Por. tamże, s. 180-181.

[23] A. Śliwiński, *Słowo Boże w Kościele. Z problematyki przepowiadania Słowa Bożego*, Studia Elbląskie 1(4) (2002), s. 197.

[24] II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei Verbum*, Rzym 1965 (dalej: DV), 1.

[25] DV 2.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

uczaniu soboru jawi się zatem jako wydarzenie, nie tylko dźwięk czy zapis werbalny, a konkret Osoby Chrystusa, Słowa Boga pisanego przez duże „S", „Słowo (…) mówi słowa Boże"[26], zwłaszcza w przestrzeni liturgii[27]. Równocześnie Kościół dostrzega „prawdę w osobie Chrystusa, który jest zarazem pośrednikiem i pełnią całego objawienia"[28], czyli należy tu odróżnić jednak na tle osoby i wydarzeń treść nauczania Jezusa. Teza ta potwierdza pierwszy z przytoczonych wniosków z konstytucji *Lumen Gentium* na temat słowa Bożego. Kościół przyjmuje słowo Boga od Chrystusa, ale nieco poszerzając temat ze względu na Chrystusa, należy też przyjąć słowo Pana skierowane do Izraela, aby „co dla zbawienia wszystkich narodów objawił, pozostało na zawsze zachowane w całości"[29], nie tylko ze względu na Boskie pochodzenie, ale również dlatego że słowo Boże jest spójne za sprawą Osoby Chrystusa[30]. W konsekwencji w dokumencie w ramach wyjaśnienia streszczono historię zbawienia jako całość Bożej pedagogii zbawienia[31]. Spośród objawienia ojcowie wyróżnili Ewangelie jako główne świadectwo o życiu i nauczaniu Jezusa, w którym zachowano taką formę przepowiadania, aby podzielić się nieskażoną prawdą o Chrystusie[32].

1.2. Słowo Boże jest ściśle związane z Tradycją Kościoła i jako jedno stanowią o jego tożsamości

W konstytucji *Dei Verbum* rozwinięto tę tezę, zwracając uwagę, że słowo Boże nie tylko stanowi o tożsamości Kościoła, ale również o samym Bogu. Słowo Boże jest „jakby zwierciadłem, w którym Kościół pielgrzymujący na ziemi ogląda Boga"[33]. Zwrócono też uwagę na rolę Tradycji

[26] DV 4.
[27] Por. DV 21.
[28] DV 4.
[29] DV 7.
[30] Por. DV 2, 3, 4, 17; LG 9.
[31] Por. DV 3, 8, 14-16.
[32] Por. DV 18-19.
[33] DV 7.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

w przekazie słowa Bożego, który to dokonuje się „nauczaniem ustnym, przykładami i instytucjami”[34], a również na piśmie, „tych Apostołów i mężów apostolskich, którzy wspierani natchnieniem tegoż Ducha Świętego, na piśmie utrwalili wieść o zbawieniu”[35], ale nie przez pismo w oderwaniu od przekazicieli. Rola Tradycji w przekazie słowa Bożego jest zatem pierwszorzędna, tzn. najpierw był przekaz ustny i listy apostolskie. Po pierwsze, „Apostołowie (…) upominają wiernych, by trzymali się tradycji, które poznali czy to przez naukę ustną, czy też przez listy”[36]; po drugie, przez Tradycję „Kościół rozpoznaje cały kanon Ksiąg świętych”[37]; po trzecie, w przeciwieństwie do zamkniętego charakteru Pisma Świętego „Tradycja ta, wywodząca się od Apostołów, rozwija się w Kościele pod opieką Ducha Świętego”[38]. Jednocześnie prawdziwa Tradycja nic nie umniejsza roli Pisma Świętego, ponieważ wzajemnie się przenikają i ściśle ze sobą łączą, stąd należy je przyjmować z jednakowym pietyzmem i czcią[39].

1.3. Znajomość słowa Bożego nie powoduje stania się członkiem Kościoła, ale może do tego doprowadzić, dlatego przekazywanie słowa Bożego jest obowiązkiem każdego wierzącego

W konstytucji *Dei Verbum* zwrócono uwagę również na względy pragmatyczne, czyli sposób użytkowania słowa Bożego. Przekaz słowa Bożego już w momencie jego udokumentowania dokonał się przy udziale człowieka[40]. Autentyczne jego przyjęcie domaga się ofiary, poddania Bogu umysłu i woli, o czym stanowi łaska. Argument przemawiający za tą tezą to przykład Boga, który dając słowo, sam ofiarowuje się człowiekowi[41], celem uczynienia go uczestnikiem dobra, które przerasta ludzki rozum. Ów zysk jest określany mianem zbawiennej praw-

34 Tamże.
35 Tamże.
36 DV 8.
37 DV 8, 20.
38 DV 8.
39 Por. DV 9.
40 Por. DV 11.
41 Por. DV 5, 13.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

dy, moralnym uporządkowaniem, a w momencie pierwotnego zapisu – natchnieniem[42]. Jednocześnie przypomniana została prawda zawarta na I Soborze Watykańskim, że Boga poznajemy przez naturę, ale dokładność uzyskujemy dzięki objawieniu[43], zatem również w refleksji nad słowem Bożym ważne narzędzie poznania stanowi nie tylko wiara, ale i rozum, stąd potrzeba badań krytycznych nad tekstem i tłumaczeń, tak aby docierać z prawdą do jak najszerszego grona[44]. Ojcowie soborowi zwrócili uwagę, że poznanie Pisma Świętego nie jest równoznaczne z zaznajomieniem się ze słowem Bożym. Aby tak było, trzeba zgłębić świętą Tradycję przekazywaną autentycznie przez Urząd Nauczycielski Kościoła i jednocześnie Pismo Święte – wówczas słowo Boże skutecznie przyczynia się do zbawienia dusz[45]. Jest to również wskazówka dla uprawiania teologii i wszelkiego nauczania czy synodowania, w których centrum powinno być słowo Boże[46]. Wyszczególniono też rolę słowa Bożego dla osobliwie pełniących urzędy w Kościele, którzy powinni posługiwać się słowem Bożym z precyzją[47].

2. Recepcja nauczania o słowie Bożym skierowanym do Kościoła w czasie XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów

Podczas XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów podkreślono rolę słowa Bożego w liturgii synodalnej, gdyż w tej przestrzeni czytane jest słowo Boże, zarówno Nowego, jak i Starego Testamentu, jak również wspomina się wydarzenia zbawcze oraz obecne jest w niej Słowo pisane przez duże „S", sam Chrystus.

---

42 Por. DV 7, 11.

43 Por. DV 6; I Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o wierze katolickiej *Dei Filius*, Rzym 1870, II, 42.

44 Por. DV 12, 22.

45 Por. DV 10, 23.

46 Por. DV 24.

47 Por. DV 25-26.

2.1. Słowo Boże w liturgii Kościoła

Patrząc na Kościół jako „dom słowa" – zdaniem ojców synodu – szczególnie należy skupić się na świętej liturgii. Jest to bowiem uprzywilejowane środowisko, w którym Bóg przemawia do człowieka w aktualności jego życia, ponieważ każda czynność liturgiczna jest przesycona Jego słowem. Pismo Święte ma zatem doniosłe znaczenie w liturgii, z niego pochodzą bowiem czytania, homilie, psalmy, modlitwy i pieśni liturgiczne. Nadto w nim należy szukać wyjaśnienia znaków[48].

Posynodalny dokument zachęca do takiego formowania wiernych, aby potrafili pokochać głęboki sens słowa czytanego w liturgii podczas całego roku, które odsłania tajemnice naszej wiary. Jest to wezwanie do ciągłej pracy, aby liturgiczna lektura Pisma Świętego zajmowała w świadomości wszystkich wierzących pierwsze miejsce. Najczęstszym i najważniejszym miejscem spotkania się chrześcijan ze słowem Bożym jest Eucharystia. Nie można zrozumieć Mszy Świętej bez słowa Bożego ani Biblii bez tego sakramentu, przez który urzeczywistnia się dzieło zbawienia, a słowo w nim celebrowane prowadzi do ofiary przymierza i uczy łaski. Eucharystia otwiera nas na pełne zrozumienie Pisma, w niej słowo Boże staje się sakramentalnym ciałem. Kościół zawsze otaczał i pragnie nadal otaczać słowa Boga i Eucharystię tą samą czcią, choć nie tymi samymi znakami kultu[49]. Uwydatniając związek Słowa z Eucharystią, synod przypomina o aspektach celebracji ściśle związanych ze słowem Bożym, przedstawiając nie tylko teoretyczne, lecz i praktyczne rozważania. Papież zwraca uwagę na ważność lekcjonarza ukazującego jedność planu Bożego. Rola słowa Bożego powinna być podkreślana w sakramencie pojednania, które dokonuje się w Bogu za sprawą Jego słowa, które wzywa do nawrócenia, ale i okazuje miłosierdzie. Podobnie w sakramencie chorych, obecność Pisma Świętego w jego liturgii uświadamia uzdrawiającą moc Bożych słów. Synod przypomina też uprzywilejowaną rolę przesyconej Biblią liturgii godzin: „Liturgia godzin jako

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

48 Por. Benedykt XVI, Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini*, Rzym 2010 (dalej: VD), 52.

49 Por. J. Miazek, *Liturgia jako uprzywilejowana przestrzeń Słowa Bożego według adhortacji apostolskiej* Verbum Domini *Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 1(23) (2010), s. 272-273.

publiczna modlitwa Kościoła ukazuje ideał uświęcenia całego dnia, w rytmie wyznaczonym przez słuchanie słowa Bożego oraz modlitwę Psalmami, aby punktem odniesienia wszelkiej działalności było uwielbienie Boga”[50] i powiązane z tym błogosławieństwo[51].

2.2. Słowo, które tchnie Bogiem

Sakramentalność należy rozumieć jako synonim terminu „anamneza”, w biblijno-liturgicznym znaczeniu, tj. jako wspomnienie uobecniające Paschalne Misterium Chrystusa wraz z całą historią zbawienia dzięki mocy Ducha Świętego. Ponadto ta właściwość słów Bożych nie polega jedynie na tym, że są one decydującym elementem w sprawowaniu każdego sakramentu, lecz słowem urzeczywistniającym to, co Bóg mówi, mającym sprawczy charakter w historii zbawienia i osobistych dziejach każdego człowieka[52]. Źródłem sakramentalności słowa jest tajemnica wcielenia. Ciało Chrystusa nie jest jednak bardziej realnie obecne w sakramencie, który adorujemy, od prawd Chrystusa, które odczytujemy w Ewangelii[53]. Przypomnienie o sakramentalności słowa Bożego potrzebne jest zarówno kapłanom, jak i wiernym. Pasterzy uwrażliwi na sposób czytania i głoszenia słowa, a Lud Boży na to, że w słyszanych słowach należy odkrywać obecnego Boga, działającego szczególnie w życiu człowieka otwartego na Słowo. Zarówno w Starym, jak i Nowym Testamencie spotykamy się z opisami Bożego działania wyrażonego w metaforach czy analogiach zaczerpniętych z ludzkiego życia. Bóg poucza, odsłania tajemnice, obdarza miłością i zbawia. Nowy Testament odsłania działanie Jezusa. Słowa, którymi karmi, oświeca, wybawia. Przyjąć Jego słowo znaczy wówczas tyle, co osiągnąć zbawienie. Przedłużenie tego działania Boga znajdujemy w liturgii, która jednoczy wspólno-

50 VD 62.

51 Por. J. Miazek, *Liturgia jako uprzywilejowana przestrzeń Słowa Bożego według adhortacji apostolskiej* Verbum Domini *Benedykta XVI*, *dz. cyt.*, s. 274-276; W. Irek, *Liturgia uprzywilejowaną przestrzenią Słowa Bożego w świetle adhortacji* Verbum Domini, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 1(19) (2011), s. 63.

52 Por. VD 53.

53 Por. D. Brzeziński, *Sakramentalność słowa Bożego w świetle adhortacji apostolskiej Benedykta XVI* Verbum Domini, „Liturgia Sacra” 1(17) (2011), s. 18-22.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

tę Kościoła w realizacji woli Chrystusa. Nie można wskazać dokładnie aktu założenia Kościoła, wypływa on z działalności Jezusa i świadomości Jego pierwszych wyznawców. Społeczność wierzących konstytuuje się zatem poprzez głoszenie i słuchanie słowa Bożego oraz sprawowanie sakramentalnych tajemnic[54].

Odkrycie sprawczego charakteru słowa Bożego w działaniach sakramentalnych pozwala dostrzec nierozerwalną jedność między rzeczywistością a jej znakiem uzmysławiającym głębię tajemnicy dostępnej w objawieniu Słowa, które stało się ciałem. Przez wiarę rozpoznajemy słowo Boże, przyjmując gesty i ludzkie słowa, w których Pan nam się ukazuje[55]. Święte Pisma są czymś znacznie większym niż tylko dobrą okazją do wzbudzenia wiary. Są prawdziwym narzędziem łask, które sprawiają[56]. Szczególny wyraz tego znajdujemy w Eucharystii. Istotnie podczas sprawowania Mszy Świętej nie tylko składanie ofiary krzyża i łamanie chleba dokonuje się na pamiątkę misterium Jezusa, ale też proklamacja słowa Bożego. Podobnie jak liturgia Eucharystii jest anamnezą Misterium Paschalnego, tak liturgia słowa jest anamnezą zbawczych działań Boga w historii człowieka. W obu częściach Mszy Świętej następuje uobecnienie zbawczej interwencji Boga. W przestrzeni liturgii słowo Boże wprowadza człowieka w elementy ponadczasowe i pozwala usłyszeć realny głos Boga w aktualnej rzeczywistości[57].

2.3. Badania biblijne a tożsamość Kościoła

Prawdziwa hermeneutyka jest możliwa tylko w wierze wspólnoty Kościoła. Zatem właściwa interpretacja ma miejsce w życiu Kościoła. Nie jest to wymóg zewnętrzny, ale wynikający z samej natury Pisma Świętego. Zo-

[54] Por. W. Irek, *Liturgia uprzywilejowaną przestrzenią Słowa Bożego w świetle adhortacji* Verbum Domini, *dz. cyt.*, s. 53-54.

[55] Por. VD 56.

[56] Por. D. Brzeziński, *Sakramentalność słowa Bożego w świetle adhortacji apostolskiej Benedykta XVI* Verbum Domini, *dz. cyt.*, s. 16-17.

[57] Por. tamże, s. 17.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

stało ono bowiem dane Kościołowi nie z woli ludzkiej, ale za sprawą Ducha Świętego. Nie dla prywatnego wyjaśniania, lecz w duchu Kościoła[58].

Synod z radością dostrzegł również, że w ostatnich dziesięcioleciach doszło do pogłębienia studium Pisma Świętego w Kościele, nadto szeroko rozumiane nauki pomagają wierzącym w poszukiwaniu Boga[59]. Jednak w spojrzeniu na Święte Pisma nie można ograniczać się tylko do badań nauk świeckich. Wartościowa jest zarówno naukowa interpretacja Pisma, jak i odkrywanie sensu duchowego. Inaczej zatracilibyśmy zawsze aktualną rolę Pism, której ogromne znaczenie podkreśla XII synod biskupów[60].

Pułapką, w jaką może wpaść człowiek zgłębiający święte księgi, jest dualizm przeciwstawiający płaszczyzny historycznych badań i interpretacji duchowej. Ignorując sens głęboki Pisma oraz skupiając się tylko na elemencie ludzkim, można dojść do wniosku negującego element Boski w świętych tekstach. Takie stanowisko może jedynie szkodzić życiu Kościoła. Rodzi bowiem głęboki rozziew między podstawowymi tajemnicami wiary chrześcijańskiej a badaniami naukowymi. Trzeba pamiętać przy tym, że każda metoda egzegezy tekstu Pisma Świętego narzuca określoną filozofię, która może przerodzić się w hermeneutykę zlaicyzowaną, odrzucającą wszystko, co nie jest możliwe do wyjaśnienia w sposób naukowy[61]. Potrzeba zatem rozumu, który badając elementy historyczne Biblii, będzie otwarty i nie odrzuci *a priori* wszystkiego, co przekracza jego miarę[62].

Chrześcijanin czytając Pisma, może być zaskoczony niemoralnością dziejów przedstawianych w poszczególnych księgach biblijnych, sprzecznych z nauczaniem moralnym Kościoła. Warto wówczas spojrzeć na kontekst historyczno-literacki i w świetle panujących wtedy realiów oceniać zdarzenia. Trzeba też być świadomym potrzeby zdobycia odpowiedniej wiedzy, w formacji pozwalającej na właściwe odczytanie prawdy biblijnej, w duchu chrześcijańskim. W Starym Testamencie działania proroków atakują wszelkie zło, są przejawem procesu wycho-

58 Por. VD 29.

59 Por VD 32.

60 Por. W. Linke, *Adhortacja* Verbum Domini *a przyszłość dyskusji o rozumieniu natchnienia*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 1(23) (2010), s. 257.

61 Por. VD 35.

62 Por. VD 36.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

wywania przez Boga ludzkości do Ewangelii. Dlatego błędem byłoby pomijanie tych kart Biblii, które wydają się trudne i problematyczne[63].

Niewłaściwe jest również fundamentalistyczne czytanie Pisma Świętego, uderzające we właściwą naturę Biblii, odrywające tekst od jego korzeni. Traktujące jakoby został on podyktowany przez Ducha Świętego słowo po słowie, bez uznania języka i frazeologii danej epoki[64]. Tymczasem słowo Boże nigdy nie jest po prostu obecne w literackiej warstwie tekstu. Aby do niego dotrzeć, potrzeba wzniesienia się wyżej, w żywy proces poznania, kierowany wewnętrzną dynamiką pism[65].

Podczas zgromadzenia synodalnego dostrzeżono wartość komentarzy ojców Kościoła, w których centrum znajduje się całościowe czytanie Pisma Świętego. Ich spojrzenie może uczyć współczesną egzegezę interpretacji zgodnej z doświadczeniem życia Kościoła, prowadzonego przez Ducha Świętego. Uznając więc konieczność metody historyczno-krytycznej, uczymy się jednocześnie od egzegezy patrystycznej, jak pozostać wiernym intencjom zawartym w tekście i formułować rzeczywistość wiary, którą one wyrażają[66].

Przykładami takiego odczytania Biblii są święci, którzy uwierzyli słowu Boga, prawdziwie je kochali i wypełniali w życiu. Tacy ludzie mają udział w tradycji prorockiej[67].

2.4. Słowo Boże w praktyce życia Kościoła

Cennym byłoby – jak wskazuje synod – tworzenie małych wspólnot zainteresowanych wiedzą biblijną[68]. W tej perspektywie synod kieruje wezwanie do wszystkich chrześcijan, aby jako ludzie ochrzczeni pogłębiali swoją więź ze słowem Bożym, a także realizowali swoje życiowe powołanie zgodnie z różnymi stanami[69]. Synod wielokrotnie kładł nacisk na

[63] Por. VD 42.
[64] Por. VD 44.
[65] Por. VD 38.
[66] Por. VD 37.
[67] Por. VD 48, 49.
[68] Por. VD 73.
[69] Por. VD 77; J. Kochel, *Biblijna animacja katechezy*, „Katecheta” 3(55) (2011), s. 11-19.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

konieczność modlitewnego czytania Pisma Świętego jako podstawowego elementu życia duchowego, szczególnie podkreślając metodę *lectio divina*, zwłaszcza w przypadku ludzi pełniących urząd pasterski. Należy w tym kontekście wystrzegać się podejścia indywidualistycznego. Słowo Boże zostało dane ludziom, aby budować wspólnotę, dlatego powinniśmy je czytać zawsze w komunii z Kościołem. Lektura osobista czy wspólnotowa powinna mieć zawsze odniesienie do celebracji eucharystycznej, do której przygotowuje i pozwala przeżyć ją głębiej[70].

Słowo Boże przywołuje fakt odpowiedzialności chrześcijańskiej za losy innych ludzi[71]. Synod zwraca uwagę, że nasz sposób postępowania nie jest obojętny dla Boga ani też dla rozwoju historii świata. To ze słuchania słowa Bożego powinna się rodzić potrzeba bezinteresownej służby drugiemu człowiekowi. Przełożenie zasłyszanego orędzia Boga na uczynki miłości jest najlepszym sposobem głoszenia Ewangelii. Potrzebne jest do tego, by światło Chrystusa oświetlało każdą sferę życia człowieka. Każdy wierzący powinien angażować się w obronę praw osoby ludzkiej, również w budowanie pokoju i pojednania. Katolicy muszą być otwarci na współpracę z każdym człowiekiem dobrej woli. Taka postawa formuje się w szkole Ewangelii[72]. Jeżeli w drugim człowieku nie potrafię rozpoznać obrazu Boga, lecz widzę tylko „innego", albo nie zwracam uwagi na ludzi i staram się być jedynie pobożny, to moja relacja z Bogiem jest oziębła. Miłość do Boga jest bowiem nierozerwalnie złączona z miłością do bliźniego. Ojcowie synodalni wraz z papieżem przytaczają w tym kontekście słowa św. Augustyna mówiące o tym, że gdy ktoś uważa, iż zrozumiał Pismo Święte lub jego część, a nie rozwija tej podwójnej miłości, ten jeszcze nie pojął niczego[73].

2.5. Uprzywilejowani w słuchaniu słowa Bożego

Uprzywilejowanymi adresatami Pisma Świętego są ubodzy. Kościół winien nieść im chleb materialny oraz chleb słowa i sakramentów w po-

[70] Por. VD 86; H. Witczyk, *Dlaczego i jak soborowa konstytucja* Dei Verbum *przybliżyła Biblię Kościołowi?*, *dz. cyt.*, s. 185-188.

[71] Por. VD 99.

[72] Por. VD 100, 101.

[73] Por. VD 103.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

słudze miłości. Tak rozumiana współpraca z prawdą biblijną skłania do nawrócenia samych głosicieli, którzy winni wciąż na nowo odkrywać wartość wstrzemięźliwości i solidarności, odnajdując korzystną równowagę między ubóstwem, które należy wybrać, a ubóstwem, które należy zwalczyć. Potrzeba je otwarcie głosić młodym, aby odnaleźli sens życia, podjęli powołanie i sami włączyli się w trud budowania rzeczywistości Ewangelii. Nadto grupą, która potrzebuje szczególnej opieki i ma prawo do poznania kerygmatu, są emigranci. Zwłaszcza gdy przybywają do krajów chrześcijańskich, powinni spotkać się z pomocą duszpasterską. Nadto ludzie cierpiący – słowo Boże rzuca bowiem światło na ich sytuację. Zachodnie społeczeństwa mierzą wartość życia poziomem dobrobytu, tymczasem wiara rodząca się ze spotkania ze Słowem pomaga uznać, że życie ludzkie jest godne tego, by każdy mógł je w pełni przeżyć. Słowo Boże skierowane jest zatem do Kościoła, ale też do całej ludzkości[74]. Jak zawarto w kan. 771 § 1 KPK 83, duszpasterze – zwłaszcza biskupi i proboszczowie – powinni troszczyć się o to, by słowo Boże było głoszone również tym wiernym, którzy ze względu na warunki życia nie mogą dostatecznie korzystać z powszechnej i zwyczajnej opieki duszpasterskiej albo są jej całkowicie pozbawieni. Nadto kan. 771 § 2 stanowi, że duszpasterze powinni też zadbać o to, by orędzie ewangeliczne docierało do niewierzących mieszkających na danym terytorium, ponieważ również ich, tak samo jak wiernych, trzeba objąć troską duszpasterską.

Bibliografia

Dokumenty

Benedykt XVI, Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini*, Rzym 2010, AAS 102 (2010).

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317.

[74] Zob. G. Montano, *Zaangażowanie społeczne według* Verbum Domini, „Społeczeństwo” 3(37) (2012), s. 82-87.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

Franciszek, *Anioł Pański, Plac św. Piotra Niedziela, 23 stycznia 2022 r.*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/angelus/2022/documents/20220123-angelus.html, (odczyt z dn. 14.10.2022 r.).

Franciszek, *Katecheza o synodzie do delegatów diecezji rzymskiej*, AAS 113 (2021).

KEP, *Synod, czyli nasza wspólna droga*, Akta Konferencji Episkopatu Polski 33 (2021).

Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku, stan prawny na dzień 18 maja 2022 r., zaktualizowany przekład na język polski, Poznań 2022.

I Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o wierze katolickiej *Dei Filius*, Rzym 1870, ASS 06 (1870-71).

II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, Rzym 1964, AAS 57 (1965).

II Sobór Watykański, Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei verbum*, Rzym 1965, AAS 57 (1965).

Opracowania

Brzeziński D., *Sakramentalność słowa Bożego w świetle adhortacji apostolskiej Benedykta XVI* Verbum Domini, „Liturgia Sacra" 1(17) (2011), s.15-23.

Irek W., *Liturgia uprzywilejowaną przestrzenią Słowa Bożego w świetle adhortacji* Verbum Domini, „Wrocławski Przegląd Teologiczny" 1(19) (2011), s. 53-70.

Kochel J., *Biblijna animacja katechezy*, „Katecheta" 3(55) (2011), s. 11-19.

Linke W., *Adhortacja* Verbum Domini *a przyszłość dyskusji o rozumieniu natchnienia*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 1(23) (2010), s. 255-268.

Miazek J., *Liturgia jako uprzywilejowana przestrzeń Słowa Bożego według adhortacji apostolskiej* Verbum Domini *Benedykta XVI*, „Warszawskie Studia Teologiczne" 1(23) (2010), s. 269-279.

Montano G., *Zaangażowanie społeczne według* Verbum Domini, „Społeczeństwo" 3(37) (2012), s. 82-94.

Ratzinger J., *Opera omnia*, t. VII/1: *O nauczaniu II Soboru Watykańskiego*, Lublin 2016.

Sawa P., Lumen gentium – *historia, idee, program odnowy Kościoła*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne" 2(48) (2005), s. 283-303.

Śliwiński A., *Słowo Boże w Kościele. Z problematyki przepowiadania Słowa Bożego*, Studia Elbląskie 1(4) (2002), s. 193-202.

Witczyk H., *Dlaczego i jak soborowa konstytucja* Dei Verbum *przybliżyła Biblię Kościołowi?*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny" 3(59) (2006), s. 179-191.

Ks. mgr lic. Paweł Kasperowicz – kapłan diecezji tarnowskiej, absolwent WSD w Tarnowie, uzyskał tytuły magistra i licencjata kościelnego w dziedzinie teologii na Wydziale Teologicznym Sekcja w Tarnowie UPJPII w Krakowie. Obecnie student prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie.

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl

Sympozjum • Rok XXVII 2023 • nr 1(44) • e-ISSN 2544-3283 • https://sympozjum.scj.pl